

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ І ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК: 57.069: 333:633.196(833)

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СТВОРЕННЯ КОМПЛЕКСІВ З ВИРОБНИЦТВА І ПЕРЕРОБКИ СОЇ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ

М.Г.ІГНАТЕНКО – доктор географічних наук, професор,
С.В.СНІГОВИЙ – аспірант Херсонського ДАУ

Великий інтерес до сої привертає високий вміст в її насінні повноцінного білка (до 40%) та олії (22-25%). На сьогодні соя є однією із найперспективніших культур у вирішенні питань виробництва дешевих білкових продуктів харчування людей, білкових кормових добавок до раціонів годівлі тварин, забезпечення сировиною ряду галузей промисловості. Поступово нарощується виробництво цієї цінної культури і в нашій державі. У зв'язку з широким впровадженням сої у виробництво слід провести всебічний аналіз економічної і екологічної ефективності її виробництва в нових умовах господарювання. Особливо важливо це з огляду на критичний стан родючості зрошуваних земель, де вирощування культур в останнє десятиріччя базувалося переважно на використанні природної родючості.

Сутність і зміст категорії “еколого-економічної ефективності” формулюється як виробництво максимальної кількості продукції, з одного боку, належні умови навколишнього середовища для використання природних ресурсів в майбутньому – з іншого боку, при мінімальних витратах сукупної суспільної праці і ресурсного потенціалу. Тому в кінцевий ефект необхідно включати не тільки економічний результат, але й зміни ресурсно-екологічного потенціалу.

Перехід від суто економічної оцінки результатів діяльності виробництва до еколого-економічного критерію дозволяє об'єктивніше відображати ефективність суспільного виробництва з урахуванням інтересів людей, у тому числі майбутніх поколінь. При цьому інтегральний показник еколого-економічної ефективності системи землеробства при зрошенні повинен бути доповнений оціноч-

ними показниками споживання ресурсів – зрошуваної землі і зрошувальної води.

Для еколого-економічного аналізу виробництва сої обрані сільськогосподарські підприємства Херсонської області яка є найбільшим виробником соєвої сировини в Україні (табл. 1).

Таблиця 1 – Виробництво сої в областях України за 1996-2000 рр.

Область	Площа, тис. га	Урожайність, ц/га	Валовий збір тис. ц
Херсонська	11,3	13,4	151,4
Одеська	3,1	9,2	28,4
Миколаївська	2,1	5,3	11,2
Запорізька	0,8	7,9	6,3
АР Крим	1,5	13,2	19,8
Дніпропетровська	1,4	8,9	12,5
Донецька	0,6	5,8	3,5
Кіровоградська	1,1	5,9	6,5
Луганська	0,3	8,7	2,6

Результати аналізу виробничих даних показали, що соя є найстабільнішою культурою, яка в усіх господарствах протягом 1996-2000 років забезпечувала одержання прибутків. Всі інші культури, навіть озима пшениця, в окремих випадках були збитковими. За основними економічними показниками соя виявилась і найефективнішою культурою, про це свідчать дані таблиці 2.

Таблиця 2. Порівняльна ефективність вирощування сої і основних с.-г. культур у господарствах Херсонської області за 1996-2000 рр.

Культури	Чистий прибуток, грн/га	Рівень рентабельності, %
Соя	236,2	51,6
Соняшник	88,3	23,5
Кукурудза на зерно	48,6	не рентабельна
Озима пшениця	195,9	41,3

Важливим показником при виробництві продукції рослинництва є показники матеріальних і трудових витрат. За даними лабораторії економіки Інституту землеробства південного регіону УААН (ІЗПР), витрати на вирощування сої відносно менші ніж показники більшості культур обраних для порівняння (табл. 3).

Таблиця 3. Порівняльний аналіз витрат на вирощування сої і основних с.-г. культур

Культури	Виробничі витрати, грн./га	Трудові витрати, люд.год/га
Соя	1560	6,90
Соняшник	813	5,3
Кукурудза на зерно	2065	19,0
Озима пшениця	1806	14,0

Підсумовуючи результати порівняльного економічного аналізу виробничих даних вирощування основних с.-г. культур у господарствах Херсонської області, можна зробити висновок, що соя є найперспективнішою культурою для вирощування на зрошуваних землях півдня України. Але, як ми відзначали вище, не менш важливим є екологічний аспект. Критичний стан родючості зрошуваних земель півдня України потребує перегляду структури посівних площ. Для бездефіцитного балансу азоту на зрошуваних ґрунтах в структурі посівів на менше однієї третини повинні займати бобові культури. Це перш за все люцерна і соя. В ІЗПР було проведено експертну оцінку сільськогосподарських культур по впливу на родючість ґрунту. Результати оцінки за десятибальною системою наведені у таблиці 4.

Таблиця 4. Оцінка обраних для порівняння основних с.-г. культур у балах за їх впливом на родючість ґрунту

Назва культури	Оцінка в балах	
	Богара	Зрошення
Соя	-	10
Люцерна	-	10
Соняшник	-	-
Кукурудза на зерно	2	4
Озима пшениця	4	4

Наведені показники вказують на незамінність сої в зрошуваних агрофітоценозах південного Степу. Екологічну цінність сої підтверджують і результати досліджень лабораторії зернових та технічних культур ІЗПР, які показали можливість суттєвого зменшення азотних добрив при застосуванні соєвого нітрагіню.

Як показав подальший аналіз виробничої діяльності господарств, високий економічний ефект при вирощуванні сої відзначається у господарствах, де налагоджено власну переробку сировини на олію і шрот. Так, в СТОВ "Любимівське" Каховського району, при реалізації продукції переробки сої рівень рентабельності її ви-

робництва збільшився на 14% у порівнянні з реалізацією насіння.

З іншого боку, за даними фірми ООО “Таврійська перспектива”, яка займається вирощуванням і переробкою сої, виробництво власної сировини на 37,5% дешевше ніж закупівля сировини у сільгосппідприємствах.

Слід відзначити, що при розробці бізнес-планів одним з головних пунктів є гарантований ринок збуту продукції. Тому нами додатково було проведено роботу по визначенню потенційних споживачів продукції переробки сої у великих обсягах. Як виявлено, такими споживачами є, в першу чергу, значна частина населення яка використовує у харчуванні “рослинне м’ясо”, через доступність цін і досить високу якість продукції (табл. 5).

Таблиця 5. Порівняльні ринкові ціни у м. Херсоні на м’ясні продукти та на продукти з “рослинного м’яса”, грн/кг (станом на грудень 2001 р.)

М’ясопродукти		Продукти з сої	
Назва	Ціна	Назва	Ціна
Свинина	17,0	Битки	5,0
Яловичина	14,0	Гуляш	4,0
Фарш	12,0	Фарш	3,0

Так, досить значним попитом у населення користується продукція “соевої фабрики” фірми НВАТ “Агропрод”, до асортименту якої входять: соєвий хліб, паштет “Віта”, стейки, битки, гуляш, вермішель, молоко, олія та інші текстуровані соєві продукти.

Іншим споживачем значних обсягів соєвої продукції є галузь тваринництва. За даними багатьох наукових установ доведено, що соєві добавки до раціонів годівлі тварин не тільки підвищують продуктивність тварин, й значно зменшують їх вартість.

Таким чином, виходячи з результатів еколого-економічного аналізу порівняльної ефективності виробництва сої і основних с.-г. культур та огляду перспектив ринку збуту продукції переробки сої можна зробити висновок, що створення спеціалізованих комплексів з виробництва, переробки і реалізації соєвої продукції є перспективним напрямом виробництва високобілкових продуктів харчування для людей і кормів для тваринництва, що своєю чергою буде сприяти підвищенню ефективності використання зрошуваних земель і відновленню їх родючості.